

Nové nálezy plcha velkého *Glis glis* (Mammalia: Rodentia: Gliridae) v Západních Karpatech

New records of the Edible Dormouse *Glis glis* (Mammalia: Rodentia: *Gliridae*) in West Carpathians

Václav Mikeš

Jihočeské muzeum v Č. Budějovicích, Dukelská 1, CZ – 370 51 České Budějovice; e-mail: mikes@muzeumcb.cz

Keywords: Fat Dormouse, Moravia, *Myoxus*, Silesia, synanthropic

Abstract: The paper reports 19 new records of the edible dormouse (*Glis glis*) from West Carpathians. The bulk of localities lie in the Czech Republic, only one is from Slovakia. The elevation range of localities is 290–950 m a. s. l. In most cases edible dormice were observed in cottages, cabins or chalets located just on the edge of continuous woodland. The buildings have been usually occupied for many years (up to several decades) in a row, which could be connected with the edible dormouse well-known site fidelity and philopatry. Several drowned dormice were found both in a toilet bowl and a bucket of water.

ÚVOD

Jedním z našich ohrožených savců, jehož přítomnost může, zejména díky sezónní aktivitě a nočnímu způsobu života, unikat pozornosti, je plch velký (*Glis glis*). Jeho životním prostředím jsou především listnaté (zejména bukové) a smíšené lesy či křovinaté stráně v geomorfologicky členitých územích (ANDĚRA & GAISLER 2012). Plch velký je arboreálním hlodavcem, pro jehož zjišťování se standardní metody výzkumu rozšíření drobných savců (spočívající v jejich odchytu do nejrůznějších typů pastí) ukázaly jako nepříliš produktivní. Jako mnohem vhodnější se jeví kupříkladu akustický monitoring vokalizujících jedinců, hledání specifických požerků bukvic, kontroly ptačích budek či nejrůznější dotazníkové akce (pro podrobnější informace viz např. JURCZYŠYN 1998).

Za jediné území v rámci Česka i Slovenska, kde je možné z důvodu plošnějšího zastoupení vhodných stanovišť očekávat hojnější výskyt plcha velkého, jsou považovány Karpaty (ANDĚRA 1986). Nálezy plcha velkého z české části Karpat shrnul ANDĚRA & BENEŠ (2001) a recentně je doplnil ANDĚRA (2011).

MATERIÁL A METODIKA

V předložené studii jsou prezentovány nálezy plcha velkého ze Západních Karpat shromážděné v letech 2006–2013. Plch velký byl zaznamenán na 19 lokalitách v 6 geomorfologických celcích: Podbeskydská pahorkatina (1x), Moravskoslezské Beskydy (5x), Hostýnsko-vsetínská hornatina (4x), Javorníky (2x), Chřiby (4x) a Bílé Karpaty (3x). Celkem 18 lokalit se nachází na území České republiky a 1 na Slovensku. Více než polovina údajů byla získána komunikací s osobami, které zveřejnily své fotografie plchů na internetu, další data byla získána od profesionálních zoologů a zbytek náhodně od veřejnosti.

Každý nález je přiřazen do příslušného podčtvrce faunistického mapování, je uvedena přesná lokalita (na prvním místě je vždy katastrální území), její nadmořská výška, datum či časové období výskytu druhu, počet zaznamenaných jedinců, jméno pozorovatele a případně i další podrobnosti. V práci jsou použity následující zkratky: ex. – jedinec, ad. – dospělec, juv.

Obr. 1: Plch velký (*Glis glis*), Halenkov-Dinotice (foto K. Obrdlíková, 8.VII.2008).

Fig. 1: Edible Dormouse *Glis glis*, Halenkov-Dinotice (photo K. Obrdlíková, 8.vii.2008).

– mládě, FD – nález doložený fotodokumentací, obs. – pozoroval, not. – zaznamenal.

PŘEHLED NÁLEZŮ

6377c: Komorní Lhotka, pramenná oblast Ráztoky mezi Suchým a Ropičkou, 600 m n. m., 27.VI.2009, 1 ex. v krmelci, obs. L. Pantlík, FD

6476b: Krásná, údolí Jestřábího potoka, 600 m n. m., 2006–2007, pravidelný výskyt 1–3 ex. v chatě, obs. Z. Viestová, FD; PR Travný, skautská chata Barnoška, 900 m n. m., 1992–2013, občasný výskyt 1–4 ex. v chatě, obs. J. Vymětalík a kol., videodokumentace

6477b: Košařiska, Ostrý, 915 m n. m., 1970–2013, stálý výskyt min. 1 ex. v chatě, obs. M. Nežerka & I. Nežerka, FD (z této lokality je druh uváděn již ANDĚROU 1986)

6575b: Čeladná, Skurečená, chata KČT, 750 m n. m., 2010, stálý výskyt 1 ex., 6.VIII.2011, 1 ex., obs. I. Jašíková, 24.VII.2012, 1 ex., obs. T. Sonek (I. Jašíková in litt.), FD, 1.VI.2013, 1 ex., obs. P. Mičková a kol., FD

6671b: Jankovice, 290 m n. m., 2000–2008, pravidelný výskyt 7–15 ex. v zahradní chatě a na dřevěné venkovní toaletě (50 m od chaty), obs. M. Zapletal a kol. (z této lokality je druh uváděn již ANDĚROU & BENEŠEM 2001)

6671d: Dobrotice, Lysina, 400 m n. m., 1997–2007, pravidelný výskyt 1–2 ex. v chatě, obs. J. Šindelářová & H. Karásková (M. Zapletal in litt.)

6672a: Chvalčov, Svatý Hostýn, chata Švajgrovka, 500 m n. m., srpen 2001, 2 ex. v chatě, obs. A. Dufek

6674a: Malá Bystřice, Malenov (býv. tábor Tatrý Kopřivnice), 515 m n. m., 2008–2011, pravidelný výskyt 1–3 ex. ve skladu potravin, obs. Z. Dřevojánková, FD

6674b: Halenkov, Dinotice (jižně od pramene Zlatnica), 560 m n. m., 2005–2012, stálý výskyt v chatě, pravidelné rozmnožování, obs. K. Obrdlíková, FD

6676c: Malé Karlovice, Stodoliska, 950 m n. m., 1978, 1 ex., 1981, 1 ex., 1983, 1 ex., 1984,

- 2 ex., 1985–1986, 1 ex., 1989, 2 ex., 1990, 2 ad. + 2 juv., 1991, 1 ex., 1994, 1 ex., 1995, 1 ad. + 3 juv., 1997–1998, 1 ex., 2002, 1 ex., 2005–2010, 1 ex., 2011, 2 ad. + 2 juv., vše výskyt ve staré dřevěnici, záznamy excerpovány z kroniky, obs. Š. Sladkowská, FD
- 6775 (DFS6775):** Horná Mariková, Bahno, 650 m n. m. (Slovensko), 1.–3.VIII.2007, 5 ex. v chatě, z toho 2 ex. odchyceny do živolovné pasti, obs. R. Piálková & L. Piálek
- 6869c:** Koryčany, zřícenina hradu Cimburk, 380 m n. m., 11.VI.2011, 1 ex. na hradbách, obs. M. Dobeš, FD
- 6969a:** Moravany, Zavadilka, 440 m n. m., 2003–2008, pravidelný výskyt min. 2 ex. v chatě, obs. M. Černá a kol., FD; Moravany, Kameňák, 330 m n. m., léto 2008, pravidelný výskyt více ex. v hospodě, obs. M. Dobeš
- 6969b:** Osvětímány, Osvětímské skály, 450 m n. m., září 2011, vokalizace, not. M. Dobeš
- 7071d:** Horní Němčí, 340 m n. m., 2007–2012, stálý výskyt 3–5 ex. v chatě, mj. rozmnožování, obs. E. Skalníková a kol., FD
- 7171c:** Javorník, Filipovské údolí, Liščí bouda, 430 m n. m., červenec 2006, min. 2 ex. v chatě Kristýna, obs. R. Zavadilová a kol., FD
- 7172a:** Strání, Květná, 360 m n. m., 6.VII.2008, 1 ex. na zahradě, obs. L. Havlík, FD (z této lokality je druh uváděn již VLAŠÍNEM et al. 1995)

DISKUSE

Plch velký byl zjištěn celkem na 19 lokalitách, z čehož 16 bylo zcela nových a 3 zbývající byly známy již z minulosti. Lokality výskytu se nacházejí ve 14 čtvercích faunistického mapování, v kvadrátech 6674 a 6676 byl druh zjištěn vůbec poprvé (viz ANDĚRA 2011). Rozpětí nadmořských výšek prezentovaných nálezů je 290–950 m n. m. Dle ANDĚRY & GAISLERA (2012) je průměrná nadmořská výška lokalit plcha velkého v Česku 422 m n. m. ($n=344$), přičemž však celých 83 % nálezů pochází z rozmezí 200–600 m n. m. V kontextu toho je nutné řadit nálezy z chat na Travném, Ostrém a na Stodoliskách k našim nejvyšším záznamům druhu vůbec.

Naprostou většinu uvedených záznamů plcha velkého představují pozorování v lidských

stavbách (chaty, krmelec, sklad potravin, hospoda), pouze 3 nálezy pocházejí z volné přírody. Tento výsledek je v dobré shodě se základní českou literaturou, ve které je plch velký hodnocen jako hemisynantropní druh (ANDĚRA & GAISLER 2012). Plši velcí se vyznačují značnou fidelitou teritoriu a filopatrií (SCHLUND et al. 1997) a proto nepřekvapí skutečnost, že většina osídlených chat je jimi obývána po řadu let, ve výjimečných případech pak i po několik desetiletí (viz výskyt na Ostrém v přehledu nálezů). Lidské stavby s výskytem plchů, které bylo možné přesně lokalizovat na leteckých snímcích ($n = 11$), byly v 8 případech v přímém kontaktu se souvislou lesní vegetací, ve zbývajících 3 případech byl pak lesní porost ve vzdálenosti do 5 m od daného stavení. Dostupnost chat přímo z korun stromů může v jejich osídlení hrát významnou roli. Plši velcí se totiž, pokud je to možné, pohybu po zemi vyhýbají (MORRIS & HOODLESS 1992) a chaty obklopené rozsáhlejším bezlesem tak pro ně mohou být méně atraktivní. Přesuny plchů velkých bezlesou zemědělskou krajinou mezi izolovanými lesíky až na vzdálenost 270 m (viz WORSCHNECH 2012) je nutné považovat za výjimečnou záležitost.

Život v lidských stavbách plchům nicméně, kromě zjevných výhod (např. úkrytové možnosti a potravní nabídka), přináší i některá úskalí. Jedním z nich je pravidelná přítomnost nejrůznějších nezakrytých zásobníků kapalin s hladkými stěnami v těchto objektech. Pozorovatelé takto zaznamenali topícího se, respektive utopeného plcha velkého v záchodové míse, na dvou lokalitách byli zase nalezeni utonulí plši v kbelíku s vodou (v jednom z případů se dokonce jednalo o 4 takto uhynulé jedince najednou). Nebezpečí utopení plchů v nedostatečně uzavřených nádobách s vodou zmiňuje jako jednu z příčin jejich mortality v Českém Švýcarsku i HRUBÁ (1995).

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji všem spolupracovníkům za laskavé poskytnutí jejich záznamů pro potřeby článku.

LITERATURA

- ANDĚRA M. (1986): Dormice (Gliridae) in Czechoslovakia. Part 1.: Glis glis, Eliomys quercinus (Rodentia: Mammalia). *Folia Musei Rerum Naturalium Bohemiae Occidentalis*, Plzeň, Zoologica 24: 3–47.
- ANDĚRA M. (2011): Current distributional status of rodents in the Czech Republic (Rodentia). *Lynx n. s. (Praha)* 42: 5–82.
- ANDĚRA M. & BENEŠ B. (2001): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. IV. Hlodavci (Rodentia) – část 1.: Křečkovití (Cricetidae), hrabošovití (Arvicolidae), plchovití (Gliridae). Národní muzeum, Praha, 156 pp.
- ANDĚRA M. & GAISLER J. (2012): Savci České republiky: popis, rozšíření, ekologie, ochrana. Academia, Praha, 285 pp.
- HRUBÁ H. (1995): Rozšíření, sezónní a denní aktivita plcha zahradního (Eliomys quercinus) a plcha velkého (Glis glis) v CHKO Labské pískovce. Ms., 26 str. + přílohy [Bakalářská práce; depon. in: Akademická knihovna Jihočeské univerzity, České Budějovice].
- JURCZYSZYN M. (1998): Metody wykrywania popielicy *Myoxus glis* (L.) w terenie. *Przegląd Zoologiczny* 42 (3–4): 247–250.
- MORRIS P. A. & HOODLESS A. (1992): Movements and hibernaculum site in the fat dormouse (*Glis glis*). *Journal of Zoology* (London) 228(4): 685–687.
- SCHLUND W., SCHARFE F., STAUSS M. J. & BURKHARDT J. F. (1997): Habitat fidelity and habitat utilization of an arboreal mammal (*Myoxus glis*) in two different forests. *Zeitschrift für Säugetierkunde* 62: 158–171.
- VLAŠÍN M., ELEDER P. & MÁLKOVÁ I. (1995): Rozšíření ochrannářsky důležitých druhů savců v jihomoravském regionu – 3. část. Vlastivědný sborník Vysočiny, Oddíl věd přírodních 12: 205–241.
- WORSCHKECH K. (2012): Dispersal movements of edible dormice *Glis glis* between small woods in a fragmented landscape in Thuringia (Germany). *Peckiana* 8: 173–179.